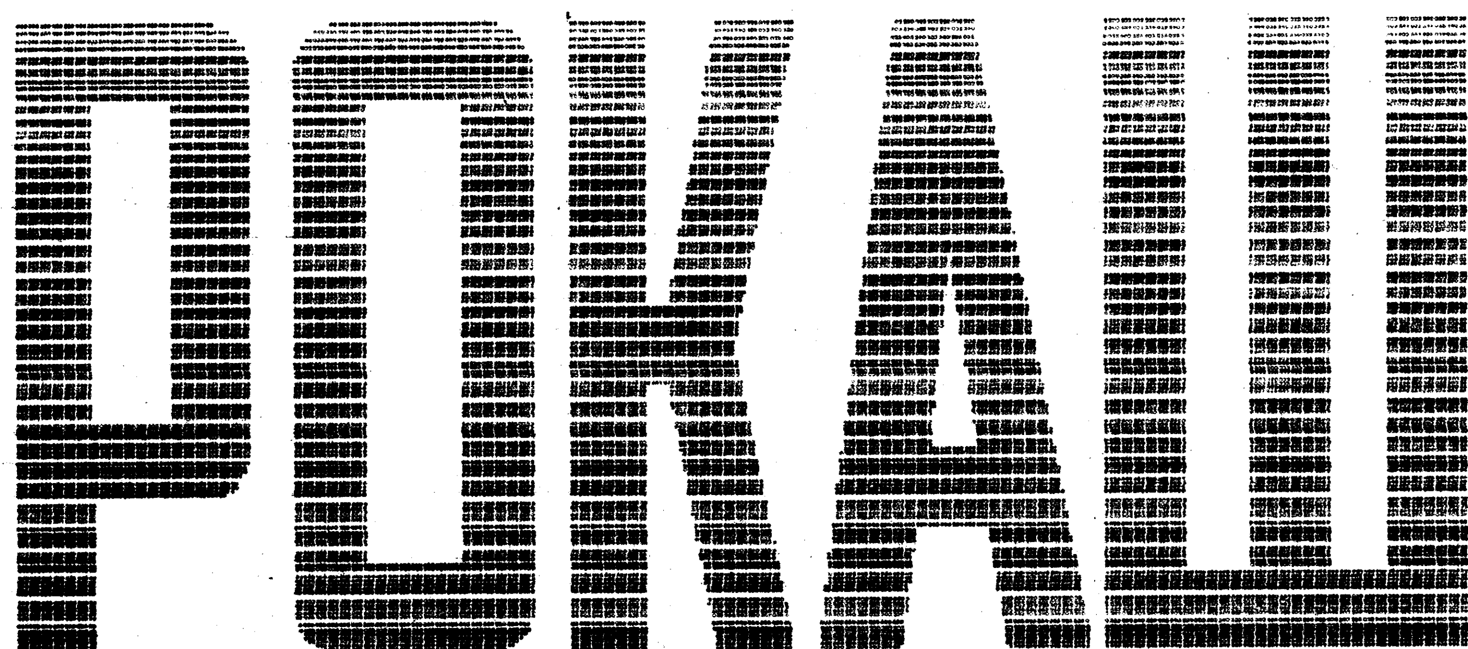
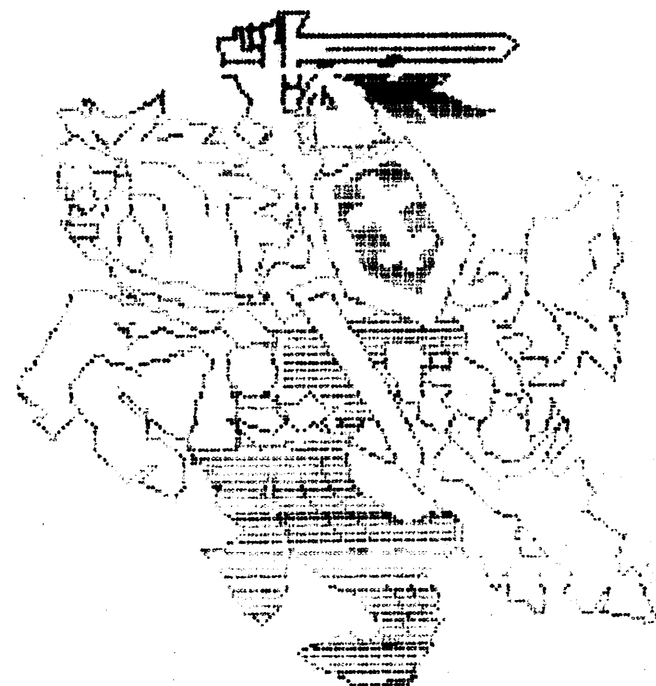
" Жыве Беларусь !"

"...Біце у сэрцы іх,біце мячамі,
Не давайце чужынцамі быць... "
Максім Багдановіч

N 13-14 Газета Прыазерскай гарадской рады Т Б М імя Францішка Скарыны жнівень-верасень 1992 г.
(Джэзказганская вобл. Казахстан).

НЕ КРЫУДУЙ НА РАДЗІМУ, СЫНОК
(эміграницкая калыханка)

Сонца знікла за шэрай пустыняй,
Знічкі цьмяна у начы зікацяць,
Зноуку у дальняй,чужынскай краіне,
Мой сынок, ты ідзеш спачываць.

Мо прысніцца табе наша поле,
Наш лясок, а за ім сенажаць,
Дзе б ты мог на ласкавым прыволлі
Бегаць, гойсаць, гуляць і скакаць.

Мо прысніцца табе наша рэчка
Там, дзе рыбкі снуюць чарадой,
Ці няведанай птушкі гняздзечка
Пад старой, спарахнелай вярбой.

Ты скрозь сон будзеш рвацца пад шаты
Векавечных магутных дубоу,
Зразумець не здалееушы слоу таты,
Што цябе не пускаюць дамоу.

Што туды ты не трапіш на лета,
Ні на дзень, ні хаця б на чуток.
Мой харошы, ты толькі за гэта
Не крыудуй на Радзіму, сынок.

Наша добрая Маці-Радзіма
Моцна любіць цябе і мяне,
Моліць бога, каб ліха гадзіна
Нас не стрэла у чужой старане.

Гэта кепскія дзядзькі, што уладу
Заграбасталі у кіпці свае,
Напрыдумаушы хітранькіх звадау
Не пускаюць дадому цябе.

Гэта ім мы, сыночак, чужыя,
Гэта ім перашкодзім мы жыць,
І яны, нібы злыдні ліхія,
Не жадаюць туды нас пусціць.

Спі, сыночак мой мілы, цудоуны,
Хай прысніцца табе лепей сон,
Што на Белай Русі стау галоуным
Добры, ласкавы дзядзька Зянон.

Ен успомніць пра нас і пакліча,
І мы пойдзем яму памагаць,
А тых дзядзькау з нялюдскім аблічча̀м
Мы папросім сюды адаслаць.

Спі, маленькі, і радуйся шчасцю
У мроях родны наведаць куток,
І нідзе, ні пры якіх напасцях
Не крыудуй на Радзіму, сынок.

Станіслау Суднік.

НАША СЭРЦА

Чалавек без сэрца жыць не можа,
Ну, а наша сэрца - Беларусь,
Мы ж усе жыцце бы у падарожжы,
Дзе дарога - не заужды абрус.

Мы гібеем у чужой далечы,
Кожны дзень там,кожны крок прымус,
А далека,бы агонь у печы,
Б'ецца наша сэрца Беларусь.

З ею мары, думкі і надзеі,
Мы не хочам дома госцем быць,
Мы душою у чужыне мацнеем,
І не хочам больш без сэрца жыць.

* *
*

Вось чалавек над кнігаю сядзіць.
Над чым ен сляпіць вочы,недарэка?
Ці ж гэта усе спатрэбіцца у жыцці?
Ці ж стане ен вучоным чалавекам?

Не ведае гісторыі сваей,
Не ведае ен, нават, роднай мовы
Ды усе ж трымае кнігу, у якой
Адны замежныя, чужыя словы.

Шаноуны! Хочацца мне вас спытаць,
Як можна, адкажыце, нашым векам
Свайго не уведаушы, чужое вывучаць,
Каб стаць адукаваным чалавекам.

Калі забылі пах сваей раллі,
Над чым вбудуеце, спытаю, веды?
А мо не позна з роднае зямлі
Ямчэ пачаць,
каб сутнасць не прагледзець?...

* *
*

Дожджык сення зноу пажартавау,
Быццам бы ісці да нас збірауся,
Ды вятрыска хмары разагнау,
І наш дождж за лесам дзесь
застауся.
А даждж чакае усе дауно,
Нібы госця, поле запрашае
Ну, а ен падражніцца адно
І, як прывід, надзеечка знікае.

Лена Бязрукава.

СУПЯРЭЧНАСЦІ МІЖНАЦЫЯНАЛЬНЫЯ?
НЕ, АГУЛЬНАСАЦЫЯЛЬНЫЯ.

У жніуні 1992 года рэзка абвастрыліся супярэчнасці паміж Міністэрствам Абароны Рэспублікі Беларусь і Беларускім Згуртаваннем Вайскоуцау. Тое пацяпленне у адносінах, якое назіралася у чэрвені, пратрывала не болей тыдня, а затым пачалася самая сапрауданая вайна. Прычым ініцыятыва гэтай вайны цалкам і поунасцю належыць Міністэрству Абароны. Наступ на БЗВ пайшоу з адной ярка акрэсленай мэтай - раздушыць БЗВ, забараніць яго дзейнасць, расправіцца з найбольш актыунымі сябрамі.Галоуная сутнасць пазіцыі МА у тым, што БЗВ быццам бы праводзіць нацыяналістычную палітыку,вядзе да дыскрымінацыі рускіх афіцэрау, якіх зараз у Беларускім Войску 80прац., спрабуе выжыць іх з войска і з Беларусі наогул. БЗВ малюецца як натоуп скончаных нацыяналістау і фанатыкау,якіх трэба пад пазногаць, трэба разагнаць, пазвальняць, а, калі б можна было, то і перасаджаць на усякі выпадак, каб не перашкаджалі будаваць інтарнацыянальнае па духу, зместу і задачах Войска незалежнай нейтральнай дзяржавы.

Але такая пастаноука пытання выклікае некаторае сумненне.Сапрауды, некалькі не вяжыцца з паняццем "нацыяналізм" ужо сам склад БЗВ. БЗВ настолькі мнаганацыянальнае па складу, наколькі мнаганацыянальная Беларусь наогул. Мы пісалі, што у Барысаве падвяргаецца дыскрымінацыі сябра БЗВ маер Гельдыеу.Варта заназначыць толькі, што ен туркмен па нацыянальнасці, ды, бачыце, трапіу у разрад беларускіх нацыяналістау. Возьмем склад Прыазерскай суполкі. З 20-ці найбольш актыуных сяброу: 3 рускія,2 палякі,2 украінцы.З 6-ці найбольш актыуных сяброу Цэярской суполкі 3 рускія. Наколькі ж трэба быць моцнай беларускай нацыянальнай ідэі, каб парабіць беларускімі нацыяналістамі палякау у Казахстане,або рускіх у Цэяры. Нешта тут не вяжацца.Нечага не хапае да тоеснасці сяброуства у БЗВ з нацыяналізмам.Дык у чым жа тады сутнасць супярэчнасцяу паміж БЗВ і Міністэрствам Абароны?

Паспрабуем разабрацца.

Тое, што БЗВ шматнацыянальнае па складу,мы паказалі. Тое, што у Міністэрстве не адны рускія, мы ведаем. Таму гаварыць пра міжнацыянальныя супярэчнасці не выпадае.Так БЗВ усю сваю працу будуе на грунце нацыянальных ідэй. БЗВ імкнецца да стварэння нацыянальнага, у сэнсе, адстойваючага інтарэсы нацыі, войска, але гэта не значыць што мы павінны выгнаць адтуль усіх рускіх. Наадварот мы бачым магчымасць камплектавання Беларускага Войска у будучым шляхам вярбоукі часткі афіцэрау з Расіі і Украіны, асабліва выхадцау з этнічных беларускіх тэрыторый.Мы ставім пытанне аб прыеме у беларускія вайсковыя навучальныя установы хлопцау з гэтых тэрыторый на льготных умовах, як робіцца ужо у цывільных навучальных установах (селета прынята 8 беларускіх дзетак з Казахстана і 47 з Беласточчыны).БЗВ выступае за уводзенне нацыянальнай сімволікі,за уводзенне беларускай мовы у якасці службовай, за арганізацыю выхавaучай працы на аснове ідэялогіі дзяржаунага патрыятызму,за прыняцце прысягі усім афіцэрскім складам на вернасць народу Беларусі.

Але з гэтым жа згодна і Міністэрства.Калегія МА прыняла вырашэнне прывесці да прысягі афіцэрау Беларускага войска не пазней 31 снежня 1992 года. Камісіі Вярхоунага Савета Беларусі працуюць над узорамі нацыянальнай сімволікі, нацыянальнымі узнагародамі. Міністэрства распрацавала праграму пераходу на беларускую мову, дзе прадугледжана уводзенне у пачатку 1993 года"Шыхтовага Статута", а у канцы 1993 года "Статута гарнізоннай і вартавой службы" і г.д. Нічога не мае Міністэрства і супраць патрыятызму,і супраць выхавaучай працы на яго грунце.

Добра, але, калі гэта так,то гаварыць пра нейкую нацыянальную падставу пад канфліктам не вы-

БЕЛАРУСКАЯ НЯДЗЕЛЬНАЯ ШКОЛА
3-ці навучальны год

6 верасня 1992 года пачауся 3-ці навучальны год у беларускай нядзельнай школе горада Прыазерска.Падзея шараговая,калі глядзець з Беларусі і вельмі важная для мясцовай беларускай грамады. Выйшаушы на 3-ці навучальны год Прыазерская гарадская рада ТБМ імя Францішка Скарыны зноу яшчэ раз падцвердзіла сваю пазіцыю адносна прыярытэтау у працы па нацыянальнаму адраджэнню.Безумоуна,будучыня Беларусі залежыць ад таго,якая у нас будзе дзяржава, якая будзе улада, але не у меншай ступені гэтая будучыня залежыць ад таго, якія людзі будуць жыць у гэтай дзяржаве.Самае слабое звяно у ланцугу беларускага нацыянальнага адраджэння сення гэта не наш пракамуністычны Вярхоуны Савет,не наш здрадніцкі урад,а сам наш народ са сваей, амаль поунаю,адсутнасцю нацыянальнай свядомасці. Мы можам пад час рэферэндуму скінуць Вярхоуны Савет і урад, мы можам выбраць Сойм,на гэта патрэбны месяцы. Абудзіць нацыянальную годнасць у душах людзей, выхаваць нацыянальную свядомасць значна цяжэй,і часу трэба значна болей. Будучыня
(працяг на старонцы 6)

ЛІНГВІСТЫ, НЕ ПРАЙДЗІЦЕ МІМА.

Для кожнага, хто займаўся лінгвістыкай, не з'яўляецца сакрэтам, што мова кожнага народа - гэта жывы арганізм. Яна нараджаецца, жыве, развіваецца, старэе і нарэшце памірае. Яна мае перыяды росквіту і заняпаду. Мова нараджаецца заўседы пазней за народ, які з'яўляецца яе носьбітам, а вось памірае па розаму. Бывае, што мова перажывае народ, як латынь; бывае гіне разам з народам, як пруская ці мова ацтэкаў,але ніколі яшчэ не было, каб народ перажыў мову. Прынамсі, людзі могуць перажыць, але гэтыя людзі не будуць ужо ранейшым народам.

Беларуская мова нарадзілася яшчэ да з'яўлення першых дзяржаўных утварэнняў.Замес крывічоў і дрыгавічаў на балцкім субстраце падышоў новым народам з новай мовай, адрознай ужо ад іншых славянскіх моваў. Пачалося развіцце і сталенне яе, павольнае спачатку, пакуль былі шчыльныя зносіны са шматлікімі паўднёва-славянскімі народамі і хуткае потым, калі гэтыя зносіны аказаліся аслабленымі межамі Вялікага Княства Літоўскага. Стымулявала развіцце мовы патрэба у яе паслугах з боку розных галін дзяржаўнага і грамадскага жыцця. Перашкаджала хуткаму развіццю беларускай мовы моцная кніжная традыцыя, заснаваная на паўднёва-славянскай, галоўным чынам балгарскай, моўнай форме. Тым не менш жывая мова слова за словам замяняла старакніжную і замацоўвалася, як у гутарцы, так і на паперы. Ішоу звычайны працэс развіцця мовы, аж пакуль не адбылося яе сутыкненне з мовамі, спачатку польскай, а пасля усходне-славянскай, на развіцце якой значны адбітак наклаў угра-фінскі субстрат і пазнейшы (гадоў на 500) пачатак выдзялення з царкоўна-балгарскай формы у самастойную мову, якую мы зараз называем рускай, або расейскай.

Пры гэтым сутыкненні беларуская мова на пачатку мела нават перавагу. Па беларуску размаўлялі і каралі Польшчы, і цары Расіі. У Польшчы дзяржаўныя акты пісаліся на двух мовах: на латыні і на беларускай, але не на польскай. Усю сістэму адукацыі і асветы Расіі заклалі беларусы. Але, маючы поўную лінгвістычную перавагу над суседнімі, беларуская мова сталася дзяржаўнай у палітэтнічнай, талерантнай, паліканфесійнай краіне. Манаэтнічныя Польшча і Масква аказаліся з цягам часу мацнейшымі, спачатку духоўна, а пасля і фізічна.

Далейшае нам вядома.Спачатку паланізацыя,пасля русіфікацыя, а пасля і тое, і другое. І, як вынік,забарона беларускай мовы, як каралем польскім, так і царом рускім.

Пачаўся заняпад мовы.Мова перастала ужывацца у многіх галінах жыцця, і ад яе,як сухія галіны, пачалі адпадаць цэлыя моўныя пласты: уся дзяржаўная, вайсковая, навуковая, мастацкая, рэлігійная і г.д. тэрміналогія. Не знайшла свайго беларускага праяўлення новая тэхнічная тэрміналогія, гаспадарчая, палітычная і гэтак далей.

Што ж засталося? Застаўся пласт,які забяспечваў патрэбу народа на узроўні натуральнай сялянскай і дробнай мяшчанскай гаспадаркі. Але гэта засталася не кволая вершаліна, якую мог зламаць адзін парыў ветру. Гэта засталіся карані, якія ворагам беларушчыны давялося карчаваць амаль чатыры стагоддзі і толькі зараз, за апошнія 60 гадоў, калі здалелі адарваць беларуса ад зямлі і уласнасці, мова пачала паміраць.І заставалася ей, як і усей Беларусі існаваць гадоў дзесяць-дваццаць.Але бог зліставаўся над шматпакутнай Беларуссю, і дождж адраджэння ажывіў ужо вывернутыя,але яшчэ не вырваныя карчы беларушчыны. Зазелянелі маладыя, пакуль кволыя, парасткі. Але пройдоу год-другі, і што мы бачым? Мы бачым з'яву,дзеля апісання якой і спатрэбіўся гэтакі доугі уступ.

Ужо адзначалася,што ад беларускай мовы застаўся адзін пласт, які абслугоўваў просты народ з яго невялікімі патрэбамі, з ужыткам у штодзенным жыцці да 2...3 тысяч словаў. Такую мову засталі нашы адраджэнцы у канцы мінулага - пачатку нашага стагоддзя. Засталі,і жахнуліся,і пачалі выкопваць словы з песень, з казак, з памяці, са старых кніг.З аднаго боку ім было лёгка. Іх не няволіла ніякая кніжная традыцыя, ніякая арфаграфія. Пішы, як хочаш, тое, што чуеш. Практычна, мова за тыя стагоддзі, на якія яе адарвалі ад пісьма, зрабіла скачок у развіцці, але гэта быў скачок у бездань. Мова рашуча адарвалася і ад польскай, і ад расейскай,але адарвалася так,што ледзь не загінула.

З канца мінулага стагоддзя мова пачала адраджацца, але па змесце і структуры прадаўжала заставацца простай, мужыцкай. Трагедыя 30-х гадоў і далейшы моўны генацыд ізноў адкінулі яе назад. І вось новае адраджэнне. У мяне у руках кніга на беларускай мове венгерскага пісьменніка Дзердзь Сіты "Прыватнае расследванне".Пераклад Эміля Турані і Уладзіміра Арлова. Што ж у ей цікавае? Дэтэктыу, так сабе, не Конан Дойль. Цікавае другое. Цікавая мова перакладу. Асаблівая мова. Гэтую асаблівасць цяжка было б заўважыць у чыста беларускай кнізе, хай нават і таго ж Арлова.Але сухі замежны дэтэктыў ярка высвятліў яе. Высвятліў тое, што даўно у розных абставінах нагадвала аб сабе, але заставалася незаўважаным.А менавіта:з беларускай мовы пачынае выкрышталізоўвацца тое, што можна б было назваць "высокім стылем беларускай мовы". Беларуская мова перастае быць мужыцкай, становіцца далікатнай, вытанчанай. Мне могуць запярэчыць, што яна заўседы была і далікатнай і вытанчанай. Так, але менавіта гэтыя якасці і не высвечваліся, не бліщчалі.

Вось некалькі прыкладаў.

У.Арлоў замест слова "прыхожая" ужыў слова "вітальня" і заззяў не толькі сказ, а уся старонка,замест слова "запіска" ужыта "цыдулка", і зноў іншае уражанне ад сказа. Здаецца,што б тут такога, але менавіта такімі словамі і дасягаецца тая вытанчанасць. Такіх словаў апошнім часам з'явілася у мове шмат. Гэта і "гасцеўня", і "лецішча", і "летнік", і "вучэльня", і "вакацыі" і шмат іншых. З'яўляюцца словы, для якіх у мове даўно існуюць сінонімі, але сінонімы гэтыя,як правіла запазычаныя, карявыя для беларускага вымаўлення. На змену ім ідуць перлы,якія доугі час ляжалі пад друзам бяспамяцтва.Іх будзе з кожным днем усе больш, і мы дачакаемся тога часу,калі у філалагічных навучальных установах пачнуць чытаць курс "Высокі стыль беларускай мовы", аформіўшы арганізацыйна тое, што усе жыцце рабіў Федар Янкоўскі. І зацвіце на маладым парастку адроджанай беларускай мовы цудоўная кветка высокага стылю.

Вінцэнт Доўнар-Грынькевіч.

БЕЛАРУСКАЯ НЯДЗЕЛЬНАЯ ШКОЛА

(Працяг. Пачатак на старонцы 1)

нацыі у многім залежыць ад таго, каго мы выпусцім са школьных партаў: свядомых беларусаў,бясколерных інтэрнацыяналістаў, ці ворагаў уласнага народа.Як мы паставім сення адукацыю і выхаванне, такі стан нацыі будзем мець заўтра.

4-га верасня па Прыазерскаму тэлебачанню выступіў Ігар Супаненка і вельмі дакладна і поўна распавеў пра школу. У прыватнасці было сказана, што Прыазерская суполка ТБМ шчыльна супрацоўнічае з культурным асяродкам "Беларусь" горада Алма-Аты. Селета культурны асяродак "Беларусь" правеў конкурс на веданне гісторыі Беларусі. Па выніках гэтага конкурсу, у якім прымалі удзел і нашы дзеткі, 8 чалавек было залічана у беларускія ВНУ без экзаменаў. Усяго КА "Беларусь" мае прва накіроўваць у ВНУ Беларусі штогод да 20 чалавек.

Ненаўмысная рэклама зрабіла сваю справу. 6-га верасня у школу прыйшло 14 новых вучняў, але, разам з тым, да 10 чалавек выехала у Беларусь. Тым не менш,на 20 верасня колькасць вучняў дасягнула стабільнай для нас лічбы 40 чалавек, і гэта яшчэ не мяжа. Да таго ж на занятках з'явіліся дарослыя, чаго не было летась.

Заняткі пачаліся у 4-х групах:
першая група - другі клас агульнаадукацыйнай школы;
другая група - трэці клас;
трэцяя група - чацверты-шосты класы;
чацвертая група - семы-адзінаццаты класы і дарослыя.

Заняткі вядуць афіцэры, сябры Беларускага Згуртавання Вайскоўцаў, усяго 6 чалавек.

Заняткі, як і раней,пайшлі па трох прадметах: па беларускай мове, па беларускай літаратуры, па беларусазнаўству (гісторыі, геаграфіі, мастацтву, культуры, рэлігіі Беларусі).

Селета старэйшая група пазнаеміцца,акрамя усяго, з граматыкай Тарашкевіча, вывучыць беларускую лацінку.

Гісторыя выкладаецца у старэйшых групах па кнізе Міколы Ермаловіча "Старажытная Беларусь",а у малодшых па "Кароткаму агляду гісторыі Беларусі".

Разам з тым, трэба адзначыць, што трэці навучальны год пайшоў многа цяжэй з-за кепскага забяспячэння падручнікамі.Вельмі дорага каштуе перасылка іх з Беларусі.

Але, не гледзячы ні на што, барацьба будзе працягвацца. Барацьба за кожнага чалавека, за кожнага будучага грамадзяніна Беларусі, за кожнае слова роднай мовы, уложанае у памяць, за кожнае імя гістарычнага дзеяча Беларусі укладзенае у душу, палаючае нацыянальную свядомасць. Можна быць упэўненымі,што пасля нашай школы, у Беларусі бязродных манкуртаў стане на 40 чалавек меней.

ЗВАРОТ

сходу вайскоўцаў Прыазерскага гарнізона...

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 2.)

службу за межамі Беларусі.

3. Заключыць міждзяржаўныя пагадненні паміж Рэспублікай Беларусь і усімі краінамі СНД аб статусе вайскоўцаў - ураджэнцаў Беларусі,якія праходзяць службу ва Узброеных Сілах гэтых краін з захаваннем за вайскоўцамі і членамі іх сямей правоў на грамадзянства Рэспублікі Беларусь і выцякаючых з гэтага правоў і сацыяльных гарантый на уласнасць, атрыманне жылля, адукацыю і г.д., прадугледжаных Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь, заканадаўствам Беларусі,пагадненнямі краін-удзельніц СНД і міжнародным правам. (Як варыянт, прапануецца разгледзець: наданне вайскоўцам, якія праходзяць службу за межамі Беларусі, статуса вайсковага дарадцы з магчымасцю выкарыстання іх, як у бліжнім, так і дальнім замежжы; службу па кантракту; накіраванне у доугатэрміновую камандзіроўку і г.д.).

4. Даручыць Ураду Беларусі у бліжэйшы тэрмін распрацаваць дзяржаўную праграму вяртання, дабраўпарадкавання і сацыяльнай абароны вайскоўцаў і членаў іх сем'яў, а таксама асоб,звольненых у запас і адстаўку, якія праходзілі службу на тэрыторыі краін СНД.

Кантроль за ажыццяўленнем гэтай праграмы ўскласці на камісію (падкамісію) Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь па справах бліжняй эміграцыі.

5. Заключыць міжурадавыя пагадненні паміж Рэспублікай Беларусь і іншымі краінамі СНД аб спрашчэнні пераводу беларускіх афіцэраў са Узброеных Сіл гэтых краін у Беларускае Войска.

6. Растлумачыць механізм удзелу вайскоўцаў-ураджэнцаў Беларусі, якія праходзяць службу за яе межамі, у надыходзячым працэсе прыватызацыі.

7. Пры распрацоўцы і прыняцці рашэнняў па пытаннях, краналючых лесы вайскоўцаў,якія праходзяць службу за межамі Беларусі, членаў іх сямей, улічваць іх думкі і прапановы.

Мы звяртаем увагу шаноўных народных дэпутатаў Рэспублікі Беларусь, грамадскасці Беларусі, што справа ідзе пра сорак тысяч афіцэраў і прапаршчыкаў, з сем'ямі гэта складае каля 120 тысяч.

Застацца абыякавым да такой колькасці народу-гэта будзе не проста амаральна, гэта будзе злачынна.

Зварот прыняты на сходзе афіцэраў і прапаршчыкаў Прыазерскага гарнізона, ураджэнцаў Беларусі 6.09.92 года і змацаваны подпісамі удзельнікаў сходу.

¤ ¤ ¤

ПРЫАЗЕРСКАЯ СУПОЛКА БЗВ ВІНШУЕ КІРАЎНІЦТВА БЗВ І УСІХ СУМЛЕННЫХ БЕЛАРУСКІХ АФІЦЭРАЎ З ПРЫНЯЦЦЕМ ПРЫСЯГІ НА ВЕРНАСЦЬ БЕЛАРУСІ 8 ВЕРАСНЯ 1992 ГОДА.

МЫ ВІТАЕМ ВАШУ РАШУЧАСЦЬ І АДДАНАСЦЬ СПРАВЕ НЕЗАЛЕЖНАСЦІ І АДРАДЖЭННЯ БЕЛАРУСІ.

МЫ ВЫКАЗВАЕМ САМАЕ ШЧЫРАЕ ШКАДАВАННЕ, ШТО НЕ ЗМАГЛІ У ГЭТЫ ДЗЕНЬ БЫЦЬ З ВАМІ.

ТОЛЬКІ ДЗЯКУЮЧЫ ТАКІМ, ЯК ВЫ ,

ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ.

Нумар падрыхтавалі: Станіслаў Суднік, Ігар Супаненка, Віктар Грамадка, Станіслаў Цвірка, Сяржук Пахучы. Шрыфт тэхнічны.
Наклад абмежаваны. Рэдакцыя дазваляе перадрук сваіх матэрыялаў любому выданню.

падае. Растлумачыць сітуацыю, прычыну канфлікту і яго сутнасць дазваляе сухое паведамленне у газеце "Известия" за 21 жніуня 1992 года. Прыводзем яго даслоуна: "Небывала суровыя для былых часоу санкцыі прыняты Міністэрствам Абароны Беларусі да вялікай групы афіцэрау, заспетых на карупцыі і крадзяжы вайсковай маемасці. Да крымінальнай адказнасці прыцягнуты 75 чалавек. Прадстаулены да звальнення у запас да заканчэння следства 11 генералау і старэйшых афіцэрау.У ліку здзейсненых імі супрацьпрауных дзеянняу – будауніцтва рукамі жаунерау і сяржантау шыкарных прыватных віл з матэр'ялау вайсковых частак, продажа "налева" вайсковай тэхнікі і маемасці, крадзеж дэфіцытных прадуктау з вайсковых складоу".

Прачытау, і аж у ладкі захацелася запляскаць. "Ай, малайцы!" Безумоуна малайцы, каб гэтак было на самой справе. А на самой справе,як сведчыць "Народная газета",да крымінальнай адказнасці ніхто не прыцягнуты, а толькі звольнены 2 прапаршчыкі,якія, напэуна, укралі болей, чым начальства дазволіла, ці мо, з начальствам не падзяліліся.

І вось тут, калі мы зачапілі гэты бок жыцця, пачынае станавіцца зразумелым чаго ж усе такі не падзяліла Міністэрства Абароны з БЗВ. Справа у тым, што жыццё вайсковых частак, якія увайшлі у Беларускае войска наскрозь працята карупцыяй. Пра памеры яе гавораць такія лічбы. Каб атрымаць выклік на службу у Беларускае Войска трэба даць хабар у 15 000 рублёу, за пасаду трэба яшчэ даць ад 30 да 60 тысяч, ды пры гэтым яшчэ трэба мець добрае знаемства. А даць трэба, безумоуна, не лейтэнанту ці капітану. БЗВ рашуча выступіла супраць карупцыі, сабрала не адну папку "кампрамату" не на адну сотню вайсковых чыноу. Там ёсць усе, што пералічана у газеце "Известия" і лецішчы, і продаж тэхнікі, і хабар, і "прыхватызацыя". БЗВ прымушае высокапастауленых чыноу "біць" самiх сябе.А ім гэта вельмі не хочацца, і яны імкнуцца лепей знішчыць БЗВ. БЗВ засталося фактычна адзінай арганізацыяй, куды можа звярнуцца чэсны афіцэр, які не можа прайсці міма рабаунікоу нашага, зараз ужо нацыянальнага, багацця.БЗВ-адзіная арганізацыя,куды можа прыйсці пакрыуджаны афіцэр. Прауда, ёсць у нас яшчэ і фонд сацыяльнай абароны вайскоуцау, але усе яго кірауніцтва, у прыватнасці спадар Гайдукевіч, на корані куплены Саветам Міністрау і зараз, як паслухмяны сабака толькі тое і робіць, што брэша на тога, на каго гаспадар паказвае.Гаспадар жа паказвае на многіх,у тым ліку і на БЗВ,значыць і брахаць даводзіцца шмат, дык ці ж да пакрыуджаных вайскоуцау тут.

Такім чынам высветлілася сутнасць канфлікту.Канфлікт паміж Міністэрствам і БЗВ-гэта канфлікт паміж вышэйшай вайсковай наменклатурай і сумленным сярэднім і малодшым афіцэрствам. Канфлікт агульнасацыяльны і спроба надаць яму нейкую міжнацыянальную афарбоуку-гэта спроба аб'ехаць грамадскасць на кульгавым коніку.

Базіс ён і ёсць базіс. Гровы-самы інтэрнацыянальны элемент у свеце і гэты інтэрнацыяналізм высокапастауленыя чыны у Беларускім Войску будуць бараніць да апошняй кроплі крыві у сапрауднаым сэнсе слова.

Будзе, безумоуна, перабольшваннем сказаць, што усе вышэйшае кірауніцтва Беларускага Войска пагрязла у карупцыі.Гэта далёка не так. Але трэба улічваць, што вышэйшае кірауніцтва МА – гэта людзі старой закваскі,а у старыя часы было не прынята дапускаць у сваю епархію нейкую там грамадскасць.Войска было асобнай краінай са сваімі законамі,са сваімі загадамі,са сваім судом і са сваімі злачынцамі. Самі шкодзілі, самі судзілі, самі каралі за невялікія правінасці, а большыя,як правіла,"спускалі на тармазах". А зараз нейкае БЗВ лезе не у свае справы,выцягвае на святло цёмныя справы, дае інфармацыю у прэсу, адным словам, "пляміць мундзір". І вось замест таго, каб сказаць "дзякуй" БЗВ за дапамогу у выкрыцці хабарнікау і несумленных людзей у Беларускім Войску і хуценька пазбавіцца ад іх, Міністэрства спрабуе пазбавіцца ад БЗВ па прынцыпу:не будзе БЗВ-не будзе і праблемы.

Такі падыход сення з'яуляецца непрыймальным.Метады савецкіх часоу не падыходзяць. У нас дастаткова сумленных афіцэрау і генералау, каб замяніць тых, хто заплямiу сябе.

Такім чынам, мушу падкрэсліць яшчэ раз, што канфлікт паміж БЗВ і Міністэрствам абароны Беларусі не нясе ніякіх міжнацыянальных рысау, а выключна завязаны на рознае разуменне маральных і этычных каштоунасцяу маладым беларускім афіцэрствам і кадрамі "застойных часоу".

Вацлау Сярпінскі.

Да народа Беларусі

Да Вярхоунага Савета Рэспублікі Беларусь

Да палітычных і грамадскіх арганізацый Беларусі

У рэдакцыі беларускіх газет

З В А Р О Т

сходу вайскоуцау Прыазерскага гарнізона Джэзказганскай вобласці Казахстана,ураджэнцау Беларусі і прызваных з тэрыторыі Беларусі.

Мы,афіцэры і прапаршчыкі Прыазерскага гарнізона Джэзказганска вобласці Казахстана, удзельнікі сходу вайскоуцау-беларусау і ураджэнцау Беларусі, абмеркавалі і з разуменнем успрынялі Зварот Прэзідыума Вярхоунага Савета Рэспублікі Беларусь да вайскоуцау-беларусау.

Мы разумеем пазіцыю Прызідыума Вярхоунага Савета Беларусі адносна неабходнасці вытрымкі, цярпення пры развязцы праблем звязаных з вяртаннем вайскоуцау-беларусау і ураджэнцау Беларусі на Радзіму.Усведамляючы усю складанасць развязкі гэтай праблемы, якая закранае інтарэсы не толькі нас, але і нашых сем'яу і нашых сваякоу,мы разам з тым выказваем заклапочанасць адсутнасцю пэунай інфармацыі пра ход вайсковай рэформы у Беларусі, што не дазваляе аб'ектыуна ацаніць працэсы у нацыянальным абаронным будауніцтве.

У сувязі з тым, што вайсковае ведамства Беларусі унесла ва урад і парламент краіны прапановы аб прывядзенні усяго асабовага складу Беларускага Войска да прысягі на вернасць Рэспублiцы Беларусь, для усіх нас,хто праходзіць вайсковую службу за межамі Беларусі, аб'ектыуна узнікае наступная праблема.

Логіка падзелу былых УС СССР і стварэнне нацыянальных войскау, непазбежна паставіць пытанне прывядзення да прысягі і асабовага складу Узброеных Сіл Расii, у склад якіх уваходзіць наша злучэнне. Але у адпаведнасці з законам Рэспублікі Беларусь "Аб грамадзянстве" прыняцце вайсковай прысягі і служба ва Узброеных Сілах другой дзяржавы з'яуляецца падставай для пазбаулення грамадзянства Рэспублікі Беларусь. У нас выклікае адпаведную заклапочаннасць і тое,як у гэтым выпадку будзе працаваць у адносінах да нас артыкул 2-гі "Пагаднення паміж дзяржавамі-удзельніцамі СНД аб сацыяльных і прававых гарантыях вайскоуцау, асоб звольных з вайсковай службы і членау іх сямей".

Такім чынам перад кожным паустае праблема выбару. З аднаго боку- гэта неабходнасць цярпліва чакаць развязкі пытання аб пераводзе на Беларусь з перспектывай звальнення, пра што сведчаць адказы тым з нас,хто звяртауся па гэтаму пытанню ва Управу кадрау Міністэрства Абароны Беларусі, таму што размеркаваць усіх жадаючых немагчыма. З другога боку магчымасць працягваць службу на тэрыторыі Расii ці іншых краін СНД і у выпадку прывядзення да вайсковай прысягі якой – небудзь краіне страціць права на беларускае грамадзянства,што для большасці з нас і нашых сем'яу стане самай сапрауднай трагедыяй.Апынуушыся не па сваей волі далёка ад роднага краю,не маючы гарантый хуткага дабраупладкавання на Радзіме,мы у сучаснай,крайне нестабільнай сацыяльна-эканамічнай сітуацыі станем тым "гаручым" матэрыялам, на якім можа успламянець і напружанасць,і дэстабілізацыя унутранага становішча у краіне.

Зыходзячы з інтарэсау Рэспублікі Беларусь і 0,5 мільёна яе грамадзян,чые лесы звязаны з беларускімі вайскоуцамі у краінах СНД, прапануем:

1.Стварыць камісію (падкамісію) Вярхоунага Савета па справах бліжняй эміграцыі (па справах ураджэнцау Беларусі у краінах СНД) з задачамі распрацоукі і вынясення на Вярхоуны Савет законау і падзаконных актау, якія б дазволілі развязваць праблемы бліжняй эміграцыі, у тым ліку і беларускіх вайскоуцау,на дзяржауным узроуні.

2.Заключыць міждзяржауныя пагадненні на пераходны перыяд паміж Рэспублікай Беларусь і іншымі краінамі СНД аб парадку праходжання службы беларускімі вайскоуцамі на тэрыторыі іншых краін СНД, аналагічныя пагадненням паміж Расіяй і Казахстанам, як найбольш аптымальныя для эканамічных магчымасцяу Беларусі і лесу вайскоуцау, а,калі такія дакументы ужо прынятыя давесці іх да усіх вайскоуцау-беларусау, якія праходзяць вайсковую

(працяг на старонцы 6)

ЧАРГОВАЯ СТУПЕНЬ РОСТУ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ СВЯДОМАСЦІ У ПРЫАЗЕРСКУ

30 жніуня, 6-га і 13-га верасня 1992 года адбыліся сходы беларускіх вайскоуцау Прыазерскага гарнізона.Ініцыятарам сходу быу намеснік старшыні афіцэрскага сходу гарнізона падпалкоунік Курылау. Сход 30 жніуня сабрау каля 80-ці афіцэрау, на наступных сходах лічба крыху паменьшылася.На сход былі запрошаны і сябры Прыазерскай суполкі БЗВ,якім адразу была прызначана роля апазіцыі, як "вядомым нацыяналістам і прыхільнікам БНФ".

Якія ж прычыны выклікалі гэтыя сходы. Гэта :
- няпэуны статус войск гарнізона,якія знаходзяцца пад юрысдыкцыяй Расii, але на тэрыторыі Казахстана;
- пагроза прыняцця Расійскай прысягі і страты з-за гэтага беларускага грамадзянства;
- беспаспяховыя шматлікія спробы афіцэрау вырашыць праблемы перавода на Беларусь самастойна;
- поуная сацыяльная безабароннасць афіцэрау,становішча якіх нагадвае становішча людзей на ледзяных крыгах пад час паводку.

30 жніуня першым пытаннем былі разгледжаны заканадаучыя акты Рэспублікі Беларусь, якія маюць дачыненне да лесу афіцэрау на чужыне. Па другому пытанню з інфармацыяй аб дзейнасці БЗВ і ягонай мясцовай суполкі выступіу старшыня Прыазерскай суполкі БЗВ падпалкоунік Суднік. Шуман і пратэстам была сустрэта беларуская мова выступаючага, на што падпалкоунік Суднік заувжыу: "А я думау, што тут сабраліся беларусы".Пасля гэтага некалькі чалавек пакінула залу, а астатнія супакоіліся і не перабіваючы слухалі інфармацыю.

На сходзе было вырашана прыняць зварот да Вярхоунага Савета Беларусі. Была створана каардынацыйная група і вырашана, што адзін варыянт звароту рыхтуе суполка БЗВ,а другі частка гэтай групы.

6 верасня адбылося абмеркаванне гэтага звароту. І тут адбылося тое, што вельмі здзівіла усіх прысутных. Справа у тым, што суполка БЗВ прысутнічала на усіх сходах, але складам не больш 5-ці чалавек, прычым, раз ад разу людзі часткова мяняліся. І вось у выніку нязгоды думак па шматлікіх пунктах звароту суполка БЗВ у гэтым, напачатку варожым асяроддзі, выйграла усе галасаванні і перагаласаванні, пачынаючы з таго, што зварот павінен быць надрукаваны толькі на беларускай мове і заканчваючы тым, куды яго накіроуваць.

13 верасня стаяла пытанне збору подпісау і дастаукі звароту у Вярхоуны Савет.

Пераломам свядомасці афіцэрау на карысць нацыянальнага назваць такі зыход сходу 6-га верасня нельга, але надлом наступіу. Шчыліна брані "прамаскоускага інтэрнацыяналізму" прабіта у свядомасці многіх афіцэрау.І справа тут не у нейкіх аратарскіх здольнасцях сяброу БЗВ. Справа у тым, што БЗВ стаіць на дакладна выверанай нацыянальнай платформе і пахіснуць гэтую платформу нейкаму там "аморфнаму інтэрнацыяналізму" не пад сілу.

Нацыянальную ідэю можна прыдушыць,можна засыпаць друзам усякіх вучэнняу і ідэалогій абазваушы іх інтэрнацыянальнымі ці агульначалавечымі каштоунасцямі, але варта на засмяглую душу капнуць хоць кроплю жыватворнай вады родных крыніц, асвяжыць яе водарам родных лугоу,і прачынаецца беларус. Праз гады,дзесяцігоддзі, нават праз пакаленні прачынаецца беларус. Прахо дзіць бяспамяцтва, беларусы пачынаюць углядацца у свае карэнні і пачынаюць працаваць на Беларусь. Павольна, спачатку дбаючы больш пра сябе, пра кавалак хлеба, але потым дбаючы ужо пра Радзіму, аддаючы усе сілы ей.

Вышэй мы прыводзім зварот сходу 6-га верасня. Ен пакуль пра хлеб, але людзі прачнуліся...

Палкоунік Уладзімір Шнэк

Заступнік начальніка галоунага
штаба Беларускага Вызвольнага Фронту

Г І С Т О Р Ы Я Б. К. А.

(Заканчэнне. Пачатак у NN 11,12)

Зразумеушы сваю памылку, немцы адцягнулі рэшткі дывізіі у Судэты і зноу запрапанавалі Беларускай Цэнтральнай Радзе пераняць каманду ды перафарміраваць дывізію нанава. Да гэтага часу у Берліне закончыліся курсы афіцэрскай і падафіцэрскай школау, якія і былі накіраваны у размяшчэнне дывізіі у раене Вайдэн-Графэнвэр,куды і выехалі 28.01.1945г.пад камандай падпалкоуніка Ф.Кушаля.

Тут варта упамянуць, што якраз у гэты час Расійская акцыя, ачоленая генералам А.Уласавым набыла шырокі размах і розгалас. У Празе Чэшскай быу абвешчаны "Маніфест да народау Расіі" з заклікам, каб усе народы "Расіі" аб'ядналіся пад сцягамі"Русской Освободительной Армии",а разбірацца у нацыянальных пытаннях і у раздзеле СССР будзем потым, як здабудзем нашу і вашу свабоду. Немцам гэтая ідэя падабалася (за выключэннем райхміністра Розенберга), і яны моцна націскалі на прэзідэнта Р.Астроускага, каб ен пайшоу на аб'яднанне з А. Уласавым. Прэзідэнт Р.Астроускі не пагаджауся, а на нашага прэзідэнта тады глядзелі і іншыя нацыянальныя рухі, як на праваднiка - варта было беларусам пагадзіцца ды злучыцца з РОА, як следам пацягнуліся б і іншыя: украінцы, казакі, грузіны, татары і іншыя. Аднак прэзідэнт Р.Астроускі стаяу непахісна на сваім: "Як саюзнікі будзем разам,але оліваццa і біцца "за нашу і вашу вольнасць" - не! Ведаем ужо".

Былі і сярод беларусау незадаволеныя гэтым, некалькі афіцэрау з кадравага батальена у Берліне перайшлі самавольна да А. Уласава, але не шмат, як памятаю, трох ці чатырох, у іх ліку і капітан Пугачоу, былы начальнік БКА Менскай Акругі. Былі не задаволены і немцы.Націск на прэзідэнта узмоцніуся настолькі, што увесь беларускі Берлін чакау што вось-вось прэзідэнта схопіць гестапа. І гэты націск цягнууся аж да канца вайны.

Між тым, у дывізіі новапрыбылыя курсанты былі размеркаваны паміж рознымі баявымі адзінкамі і прайшлі інтэнсіуную баявую падрыхтоуку ва умовах дзейнай арміі.

Дзень 25 сакавіка 1945 году быу адзначаны вялікім парадам дывізіі у Графэнвэры. Парад прымау з трыбуны сам прэзідэнт Беларускай Цэнтральнай Рады прафесар Радаслау Астроускі.Быу прачытаны загад прэзідэнта аб наданні афіцэрскіх рангау курсантам афіцэрскай школы.

Батальен за батальенам, пад сваімі беларускімі сцягамі і пад камандай сваіх афіцэрау, як маер Б. Рагуля, капітан Чайкоускі, капітан Таміла,старшы лейтэнант Д. Клінцэвіч і шмат іншых,упэунена праходзілі перад трыбунай. Роты аутаматчыкау, снайперы,батальен лясных стралкоу пад камандай маера Сокал-Кутылоускага, артылерыйскія батарэі, саперныя батальены, кавалерыйскія звязы.

У гэты час у Берліне закончыла працу статутавая камісія. Былі прыняты канчатковыя палажэнні аб уніформе, адзнаках і узнагародах у Беларускай Краевай Абароне. Выпрацавана і зацверджана сістэма камандау і палявыя статуты для пяхоты і артылерыі.

Раптам цяжка захварэу генерал К. Езавітау і лег у шпіталь. Хвароба настолькі цяжкая, што ніхто ужо не спадзявауся пабачыць яго у жывых. Не ведаю дакладна, але насіліся чуткі, што мае рак страуніка.

Прэзідэнт БЦР Р.Астроускі вызначае на яго месца кірауніком вайсковага аддзелу БЦР і галоунакамандуючым Беларускімі Збройнымі Сіламі палкоуніка Сцяпана Шнэка.

Хутка пасля гэтага пачынаецца эвакуацыя Берліна. Беларускія арганізацыі,адна за другой, выяжджаюць на Захад.Нішчаць архівы, вывозяць сем'і. Прэзідэнт сам наглядае, каб нікога і нічога не забылі. Ен пакідае амаль акружаны Берлін апошнім так,як калісьці і Менск.

У Графэнвэры і у Вайдэне, дзе была расквартыравана беларуская дывізія, ці, як яе сталі называць, штурмавая брыгада "Беларусь", раптам пачалі адбывацца нецікавыя рэчы.Дывізію раззброілі, пакінулі па аднаму карабіну на дружыну і персанальную зброю афіцэрам, пад прэтэкстам,што будзе выдадзена новая зброя-лепшая. Тады неупрыкмет знікла большасць нямецкага сувязнога персаналу разам са славутым палкоунікам Зіглінгам. Ніхто тады не ведау, што у гэты час пад Прагай Чэшскай ішлі баі між немцамі, якія хацелі знішчыць Прагу і уласаускай РОА, якая не хацела дапусціць знішчэння гэтага гістарычнага горада.Як высвятлелася пазней, немцы баяліся, што беларуская дывізія можа далучыцца да уласауцау у абароне славянскай Прагі, як гэта зрабілі беларускія курсанты снайперскай школы, якая знайходзілася недалека ад Прагі. Неузабаве Чырвоная Армія прабілася да Прагі, РОА адыйшла і гэты славуты гістарычны горад, дзе наш Францішак Скарына пачынау сваю выдавецкую справу, быу уратаваны.

Беларуская дывізія, застаушыся без зброі і амуніцыі, ды з вельмі абмежаванай колькасцю правіянту, вырушыла на захад. Адступалі.

Тут я абмяжуюся падзеямі звязанымі з першым стралковым палком, пры якім застауся і падпалкоунік Ф.Кушаль,фактычна абняушы над ім каманду.У склад палка уваходзілі: 1-шы батальен лясных стралкоу маера Сокал-Кутылоускага, 2-гі стралковы батальен капітана Чайкоускага і 3-ці стралковы батальен капітана Тамілы. Ішлі некалькі дзен, фактычна начэй, бо у дзень зыходзілі з дарогі у лес, адпачывалі, паджыуляліся, неслі варту.

Не ведаю адкуль, але раптам разнеслася чутка, ей верылі,бо, як кажуць, дыму без агню не бывае, што блізка франтавой зоны нямецкія карныя аддзелы расстрэльваюць на месцы усіх чужынцау, незалежна, вайсковых ці цывільных. Маер Сокал-Кутылоускі, дасведчаны вопытам мінулай вайны і Слуцкага паустання,вырашае адвесці свой батальен у горы,схавацца у лесе і там ужо вырашаць, што рабіць. Батальен зыходзіць з дарогі і паглыбляецца у лес, там акопваецца, будуе каменныя завалы і чакае, што будзе. Праз некалькі дзен разведка данесла, што непадалеку знаходзіцца якісь склад, і ахова не вялікая, прыблізна адна дружына.Старшы лейтэнант Д.Клінцэвіч збірае звяз добраахвотнікау і робіць налет на склад. Ахова складу разбягаецца без адзінага выстралу. Спадзяваліся знайсці там правіянт, а знайшлі зброю. Ды якую зброю! Навейшыя узоры легкіх кулямэтау, аутаматы, напауаутакатычныя стрэльбы, карабіны, гранаты і амуніцыя, колькі хочаш. Усе новенькае, ямчэ у мазуце. Батальен узброіуся аж з лішкам. Наладавалі абозныя павозкі амуніцыяй,гранатамі,запасовай зброяй, каб пры нагодзе перадаць у іншыя батальены. Дух у батальене прыузняуся, зараз можна трымацца. Выстаім!

Не мінуу тыдзень,як ганец ад падпалкоуніка Ф.Кушаля прывез вестку, што навязалі кантакт з генералам РОА Мальцавым, які са сваімі людзьмі быу расквартэраваны непадалеку, і што дамовіліся супольнымі сіламі прарваць нямецкі фронт і здацца амерыканцам. Амерыканцы ужо аб гэтым ведаюць, абяцаюць падтрымку калі гэта спатрэбіцца, і, што галоунае абяцаюць, ніхто з удзельнікау прарыву ні у якім разе не будзе выдадзены Саветам. Прапануецца маеру Сокал-Кутылоускаму з батальенам далучыцца да палка на працягу наступных двух дзен.

Полк ізноу злучаны, але зараз есць зброя і пэунасць духу. Пры генерале Мальцаве:ягоны штаб каля 50 афіцэрау, камендантская рота, летная афіцэрская школа,каля 100 курсантау, саперны звяз і некалькі супрацьпаветраных гармат з прыслугамі і, зразумела, як і у беларусау, абозы і палявыя кухні.

За дзень перад прарывам па загаду генерала Мальцава рэквізавалі у нямецкіх баузрау статкі быдла, бульбу і іншыя спажывунасці. Палявыя кухні дыміліся цэлы дзень гатуючы смачную ежу з добрым кавалкам мяса для кожнага. Наеліся у гэты дзень першы раз за доугія і галодныя тыдні, нават і на заутра засталося.

Нарэшце прыйшоу дзень. Уся армада выстраілася у калону на шашы, ашчацінілася зброяй і рушыла у напрамку Цвізэля 30 красавіка 1945 году. Батальен лясных стралкоу пад камандай маера Сокал-Кутылоускага, як найлепш узброены,тварыу ударны клін перад калонай і прыкрывау флангі. Саперы РОА спрытна развальвалі супрацьтанкавыя завалы,абязшкоджвалі міны.За саперамі пад аховай камендантскай роты РОА ішлі, адзін побач другога і кожны пад сваім нацыянальным штандарам, падпалкоунік Беларускай Краевай Абароны Францішак Кушаль і генерал авіацыі РОА Мальцау.За імі - штабы, батальены, гарматы, абозы і, далучаючыяся да маршу, цывільныя остарбайтэры: палякі, чэхі і усе тыя, хто хацеу перайсці лінію фронту.

Захопленыя знянацку немцы, перапалохаушыся такой масы навалівушайся з тылу, проста разбягаліся, не аказваючы супраціву.

Так перайшлі фронт. Аддалі пашану сцягам і злажылі зброю. На гэтым скончыуся збройны перыяд Беларускай Краевай Абароны на чужыне.

Палон амерыканскі не быу легкім:голад, холад, хваробы і нават выпадкі звар'явання.У палоне амерыканцы перавозілі з лагеру да лагеру і усе пад адкрытым небам:дождж, часам снег, балоты, слякаць, а потым палячае сонца.Перавозілі з лагеру у лагер і расцярушвалі. Усе меншыя і меншыя групы...

Вайна скончылася, а палонных перавозяць з лагеру у лагер і нарэшце, у чэрвені 1945 году група жаунерау і афіцэрау БКА і РОА, якая апынулася у лагеры каля Шэрбургу што у Францыі, налічвала каля 200 чалавек. Пасля прыблізна 2-ух месячнага зняволення гэтую групу пераапранулі у чыстую амерыканскую уніформу і вывелі з лагеру на дарогу, якая вяла у порт Шэрбурга. Па дарозе амерыканскі канвой быу заменены савецкім. Так давялі да порту на чугуначную грузавую станцыю. Пагрузілі у таварныя вагоны і вывезлі пад канвоем Смершу у савецкую акупацыйную зону Нямеччыны.

Пяць старэйшых афіцэрау, у тым ліку і маер Сокал-Кутылоускі адмовіліся пераапранацца у амерыканскую уніформу, так іх і павезлі у поуных уніформах БКА і РОА. Іх везлі у асобным вагоне. Везлі на расправу катам з НКВД. Што з імі зрабілі нават страшна сабе уявіць.Калісьці у будучым вольная Беларусь паставіць ім помнік, а пакуль, хай будзе пухам для іх тая зямля дзе спачывае прах.Цешыць толькі тое,што не прапала надарма іх пакута і ахвярная смерць. Мусілі нарэшце акупанты вызнаць, што Беларусь мае сваю слауную і асобную гісторыю, што глядзіць беларус у будучыню з пэунасцю і рашучасцю, што верыць ен у лепшае вольнае заутра, і, што гатоу беларус за гэта змагацца, і, калі прыйдзе патрэба, аддаць свае жыцце, чаго не было да БКА. Мусілі акупанты выпусціць на свет нашых нацыянальных герояу мінуушчыны: мастакоу, паэтау, навукоуцау, чаго не было да БКА. І, нарэшце, мусілі прызнаць права Беларусі на незалежнасць і даць ей пачэснае месца у Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, як роунаму з роунымі, чаго не было да БКА.

З канцом вайны барацьба БКА за вольную і незалежную Беларусь не прыпынілася. Змяніліся толькі метады.Пачауся перыяд грамадска-палітычны. Пачынаючы з 1945 году, адразу пасля заканчэння вайны, калі свет стау набіраць спакайнейшы выгляд, па загаду прэзідэнта Беларускай Цэнтральнай Рады Р.Астроускага была створана арганізацыя "Беларускі Вызвольны Рух", якая увабрала у сябе большасць вайскоуцау Беларускай Краевай Абароны.Пазней, з тактычных прычынау, арганізацыя была пераіменавана у "Беларускі Вызвольны Фронт", і пад кірауніцтвам кірауніка аддзелу вайсковых спрау Беларускай Цэнтральнай Рады генерала Дзмітрыя Касмовіча, далей працягвае барацьбу за вызваленне нашай Бацькаушчыны.

Нам,Беларускаму Вызвольнаму Фронту разам з беларускім народам, баліць за Беларусь! Моцна баліць за шматлікія Курапаты. Моцна баліць за Чарнобыль. Моцна баліць за тэрытарыяльнае рабауніцтва Беларусі. Нам моцна баліць за знішчаныя помнікі беларускай гісторыі і культуры. Нам моцна баліць за нашу пакалечаную мову. Нам баліць за усе крыуды, якія пацярпела наша маці Беларусь ад царскай і камуністычнай Масквы, і мы дамагаемся поунай рэстытуцыі і кампенсацыі за усе панесеныя Беларуссю страты ад камуністычнай улады у Савецкім Саюзе і іх марыянетак у Менску.

Беларускі Вызвольны Фронт змагауся, змагаецца і будзе змагацца за абсалютную незалежнасць Беларускай Рэспублікі.

Беларускі Вызвольны Фронт разам з беларускім народам даб'ецца гэтай незалежнасці, аб гэтым няма ніякіх сумнівау.І толькі тады, на сваім усенародным вечы, ці на 3-ім Усебеларускім Кангрэсе, народ без прымусу вырашыць - ці патрэбны яму якіясь саюзы і з кім.

Сенняшняя Еуропа рухаецца у кірунку аб'яднання і кааперацыі. Былыя сатэлітныя краіны СССР, вызваліушыся ад камуністычнага іга, далучаюцца да гэтага руху, і у хуткім часе моцна стануць на собскія ногі, як эканамічна так і палітычна.

Надышоу і наш час. Супольнымі сіламі мы пераможам.Беларусь увайходзіць у вольную сям'ю вольных народау свету.І закрасуецца, як непауторная кветка шчасця у мірнай працы,дастатку,справядлівасці і супакоі.

Жыве Беларусь!

Р А Ц І Б О Р

Частка 1

1

Гэй,паслухай,слухай,слухай,
Цім глухую дай суняць,
Не камар ляціць за мухай,
Не шанкі у начы звіняць.

Там за дальнім небакраем
Ноч грымотамі гудзе,
Там па ціхім, мірным краі
Войска страшнае ідзе.

Звоніць дзідамі, рагоча,
Топча буйны травастой,
Спапяліць і спляжыць хоча
Усе, што бачыць прад сабой.

Не дабро нясуць у піхвах,
Не спагаду на шчытах,
А нясуць нядолю, ліха,
Сеюць гора на палях.

Сеюць гора, паляць хаты,
Пруць шаленай ракой,
Хто,па што паслау праклятых,
З-за чаго той неспакой?

2

За лясамі, за барамі,
Паміж крывіцкай зямлі,
Між сасновымі барамі
Гоні вольныя ляглі.

А за гонямі, за тымі
Горад велічны стаіць,
Зззе цэрквамі святымі
Кірмашом штодзень шуміць.

Там у церамі высокім,
У харомах залатых
За сталом даугім, шырокім
Князь сабрау баяр сваіх.

Думу думае князь цяжка,
Раду радзіць цэлы дзень,
Дзежкі поуненькія бражкі
Не кранутыя нідзе.

Думай князь заняты важнай
Ад відна і да відна,
А у думе тсй неабсяжнай
Усяго ж адна княжна.

3

Непауторнай прыгажосці,
Гонар крывіцкай зямлі,
Дабраты і весялосці
Бог ей шчодра адзяліу.

З імем ласкавым Сняжына
І з анельскаю душой,
Стала гэтая дзяучына
Зараз грыуняй залатой.

З чужаведанай краіны
Цар няведаней зямлі
Дау загад, княжну Сняжыну
Да яго каб прывялі.

Той загад з ганцом адправіу,
А, каб князь хутчэй зважау,
Войска услед яму направіу,-
Цар ні з кім не жартавау.

Войска лікам незлічоным,
Войска сілаю цяжкой,
Ці заплаціць край палонам,
Ці заплаціць князь княжной.

4

Драбы княжыя равуча
З піхвау вырвалі булат,
Гнеуна з смеласці кіпучай
Дружна усталі з-за стала:

"Нам не страшны бой смяртэльны,
Нам нзведам страху цень,
Хай ідзе увесь зброд пякельны,
Хай хоць цэлы свет ідзе".

Князь, сляву змахнуушы з вока,
Так прамовіу ім: "Сябры,
Дзякуй вам за дух высокі,
Ды вайна не да пары.

Цэлы год дружыны нашы
Ваявалі крыжакоу,
Колькі драбау, смерць спаткаушы
Не вярнулася дамоу?

Колькі пешае дружыны
Мы пакінулі у палях?
Згіне рэшта, што з краінай
Заутра будзе? Думаць жах".

5

У літоусхіх у балотах,
Дзесь між пушчау і азер,
Без натугі і турботау
Жыу-быу хлопец Рацібор.

Ен не проста быу здаровы,
Ен дужэй за сілу быу,
Ен з маленства у лес па дровы
Без сякеры, так хадзіу.

Ен з карэннем мог хвоіну
Вырваць, дробна паламаць,
І за некалькі хвілінау
У вязанку усе звязаць.

З ім мядзведзь не сустракауся,
Лес пусты быу ад ваукоу,
З ім за руку не вітауся
Аніводзін з сваякоу.

Конь яго з усей з патугай
Ледзь-наледзевчкі трымау,
А таму у пастронках з плугам
Рацібор каня мяняу.

6

Часам вольным ад работы
Рацібор любіу гуляць,
Каб не змерці ад нудоты,
Што-нішто упалюваць.

Па купаллі, у нядзелю
Рацібор так палявау,
На табе! Аленя уцэліу,
Ды той толькі закульгау.

Рацібор за ім пусціуся,
Гойсау, гойсау, не дагнау,
Мала тога, заблудзіуся,
Лес навокал не пазнау.

Не бяда. Ен лук за плечы,
З дуба вырвау кіек,
Прапаліць на раз у печы
"Невялічкі камялек".

І пайшоу шукаць дарогу,
Доуга звэндаусы, ці не,
Выйшау з лесу, дзякуй богу,
І ад дзіва анямеу.

7

Рацібор убачыу горад.
Што за дзіва? Што там, як?
Ен забыу пра сон і голад
І падауся наускасяк.

Покуль крочыу, ціхі вечар
Апусціуся на зямлю,
Змрок ласкава гладзіць плечы
І туманіць галаву.

Да варотау на змярканні
Падыйшоу, аж там запор.
З-за варот крычыць:"Да рання
Не адчыніш!" Рацібор

Доуга з імі не спрачауся,
Лег пад брамай і заснуу,
Ды так добра разаспауся,
Што і раніцы не учуу.

Сніу свае лясы, дубравы,
І свае абшары сніу,
І прыродныя праявы,
І палеткі родных ніу.

8

Толькі сонейка прамені
Сасліэнулі з грозных сцен,
І з куткоу і сутарэнняу
Пауцякау начлежнік цень,

Горад, скінууши дрымоту,
Раптам зноу ажыу, загуу,
На штодзенную работу
Новы дзень усіх папхнуу.

Толькі у княжацкіх харомах
Гвалт і лямант, сотня бед,
Аддаюць дачушку з дому,
Аддаюць за белы свет.

Князь, не здолеушы той справы,
Сам Сняжынку аддавау,
Ратавау сваю дзяржаву,
Край радзімы ратавау.

Што сказаць яму на гэта?
Князь у бітвах век пражыу,
Ды вайной у тое лета
Ен ісці не здольны быу.

9

Субіралася Сняжынка
У невядомыя краі,
Аддавалася дзяучынка
За спакой сваей зямлі.

Драбы змрочныя стаялі,
Ім не міла стала жыць,
Лепш бы мертвымі ляжалі,
Чым той ганьбы сведкам быць.

Ды гатова усе, і коні
Пляц праступаць да варот,
Бо пасол са спехам гоніць,
Сам не верачы у зварот.

Адчыніліся вароты,
Коні сталі, не ступіць.
Там, наймяняць, без турботы
Рацібор салодка спіць.

Тут пасол за біч схапіуся,
Паласнуу ажно з-за плеч,
Рацібор, як змей, узвіуся,
І дрымота знікла прэч.

10

Што за дзіва, гэтак госця
Сустракае горад той:
"Пачакайце, еганосці,
Я парушу вам спакой!"

Рацібор наупрост ступіушы,
Нібы дзікі тур, зароу
І, з канем пасла схапіушы,
Зашпурнуу у стромкі роу.

І пакуль пачот пасольскі
Зразумеу падзеі клек,
Рацібор узбрау у руку
"Невялічкі" свой кіек.

Што там шабелька крывая
Супраць нашага дубка,
Што там шолам утрымае,
Як сталевая рука.

Размшоуся не на жарты,
Так, што нельга супыніць,
Дзякуй богу, што хоць варта
Браму успела зачыніць.

11

Пруць да князя тут з дакладам:
"Так і так. Пачот пасольскі
Пераніщчыу без загаду
Нейкі страшны хлоп літоускі,

Добра, што хаця паспелі
Спрауна браму зачыніць,
А тс пэуна б не здалелі
І княжну абараніць".

"Дзе ен зараз?""Ломіць браму,
Трэба нешта з ім рабіць,
Ці заблытаць у арканы,
Ці ко стрэламі прыбіць".

"Я мяркую, першым чынам
Трэба з ім пагаварыць,
Што і як, з якой прычыны
Ен пачау пасольскіх біць.

Ды бяда якраз не у гэтым,
На пасла мне напляваць,
А бяда што гэтым летам
Давядзецца ваяваць."

12

Князь з дружынаю да варты
Пад'язджае. Гром грыміць.
Рацібор кійком упарта
Прадаужае браму біць.

"Адчыніце",- князь гаворыць.
Зняты хуценька запор,
І у вароты грозна уходзіць
"Хлоп літоускі" Рацібор.

Пільна ен навокал зірае,
Сочыць грозна за людзьмі,
Свой кіек не выпускае,
Паспрабуй яго вазьмі.

Драбы немыя у здзіуленні:
"Гэта ж трэба,гэткі зух,
Той кіечак пры здарэнні,
Каб падняць хаця і удвух."

Князь спакойна кажа хлопу:
"Ну, ты, браце, нарабіу,
Ты задау такі мне клопат,
Ты ж пасольства перабіу."

13

"Што ж паробіш, каб жа ведау,
Шкадаваць аднак не час,
Бізуна я, князь, адведау
За свой век у першы раз,

А таму на вашу волю
Я адзін вось тут стаю,
Можаш выгнаць мяне у поле,
Можаш сілу узяць маю".

Драбы дружна зашумелі:
"У дружыну хлопа узяць!"
Бо хацелі, не хацелі
Выпадае ваяваць.

"Добра,-князь сказау равуча.-
Так і быць, бяру цябе,
Можаш славаю бліскучай
Ты пакрыць у нас сябе."

А Сняжынка? Урачыста
Да хлапчыны падышла,
За ратунак ад нячыстых
Хлопцу кубак падала.

14

Адзявалі Рацібора,
Справа цяжкая была,
Каб з якога хоць убора
Рэч адна хоць падышла.

Шолам новенькі кавалі,
З двюх кальчуг адну плялі,
А мяча не падабралі,
А шчыта не паднялі.

Быу, наразце, булавою
Ен узброены, прытым,
Вельмі вжкай і цяжкою
І з пакрыццем залатым.

А каня яму шукалі
Па усей крывіцкай зямлі,
Падабралі, падкавалі,
Засядлалі, прывялі.

Восем конюхау трымала,
Быу дрыкгант той дзікі звер,
Іх тады было ужо мала
І зусім няма цяпер.

15

Выязджалі у поле рана,
Сонца ледзь-наледзь узышло,
За дахамі і за тынамі
Войска крывічау ішло.

Драбы княжыя шыхтамі,
У шоломах залатых,
Стогне дол над капытамі
У іх дрынгантау маладых.

Пад зругвам чырвонай
Са срабрыстым эздаком
Князь з-за сталі вараненай
Назірае за палком.

Войска - цуд, каб не сурочыць,
Песняй, дзідамі звініць,
Рацібор пяхотай крочыць,
Каб каня не прытаміць.

Ен ідзе на бой смяртэльны,
Як араць, ці жаць ідуць.
На другім кані аддзельна
Булаву яго вязуць.

16

Па-над пустаччу лунаді
Крумкачы, а но арлы,
Да паганых пад'язджалі
На адзін палет стралы.

А паганых цьма, ці процьма.
Ці то нават болей лік,
Іх і сілаю не возьмем,
І на хітрасць не разлік.

Ды есць большае за сілу
І хітрэй у сотні раз,
Гэта тое, што магіла
Адабраць не можа у нас,

Гэта тое, што стагоддзі
Мы нясем, як светлы сцяг,
Гэта тое, што у нас родзіць
Разам з жытам у палях,

Гэта тое усе, што у сэрцах
Мы хаваем ад гадоу,
Гэтай моцаю завецца
Да сваей зямлі любоу.

17

Драбы поле заступілі
Як плацінай ад вады,
Драбы землю засланілі
Ад ліхой , чужой бяды.

Вораг рушыуся лавінай,
"Што там гэту жменьку біць,
Іх асобна і з краінай
Можна проста паланіць.

Дзіды навалач сустрэлі,
Зарыгануўся крыкам бор,
Булавою раз уцэліу
Па паганых Рацібор.

І ад гэткага удару
Скалынулася зямля,
Задрыжалі у небе хмары,
Навальніца загула.

А наш віцязь булавою
Раз за разам б'е і б'е,
І здаецца над зямлею
Смерць ляціць на памяле.

18

Што ні узмах - ляжаць снапамі,
Што ні удар - як мухі, мруць,
І ужо цэлымі палкамі
Ад яго науцекі пруць.

Цар паганскі свежай сілай
Кінуу нукерау сваіх,
Іх, ну у цюцельку, хапіла
На два узмахі булавы.

І тады задау цар дзеру,
А за ім пабеглі усе,
За палі, і за азеры,
І за самы белы свет.

Драбы сцелюцца у пагоні,
Рацібор ад'ехау прэч,
Бо яго стамлены конік
На нагах трымауся ледзь.

Рацібор стаіць забыты,
На твары няма турбот,
Першы раз за усю за бітву
Ен паволі выцер пот.

19

Як вярталіся з паходу,
Сустракау увесь народ,
Зззяла радасцю прырода ,
Шчасце бегла ад варот.

Па усіх вуліцах ставялі
З пачастункамі сталы,
Падавалі, налівалі
Там і елі, і пілі.

Князь з дружынаю сваею
Едзе проста у родны двор,
Побач высіцца гарою
Хлоп літоускі Рацібор.

Пір пачауся ад парогу,
Дзежкі з медам і вінам,
А закускі столькі многа,
Што сталоу аж не відно.

Рацібор вядзерца меду
За адзін прысест кульнуу
І з вялікай асалодай
Лег на лауку і заснуу.

20

Спау дні тры, а як прачнууся
Сумна-сумненька уздыхнуу,
Смачна-смачна пацягнууся
І сябе чужым адчуу.

І у тым цераме высокім,
І у палатах залатых,
І з такой тугой глыбокай
Ен падумау пра сваіх.

Падышоу да князя потым,
"Так і так. Дамоу пайду,
Бо я у вас тут без работы
Ад нудоты прападу.

А, як новая бядота,
Напаткае, кліч ізноу,
У літоускіх у балотах
Кожны б там мяне знайшоу".

Развітаушыся з князем,
Зняушы зброю і убор,
Пеша, сцежкаю крывою
Рушыу хлопец Рацібор.

Станіслау Суднік.

ПА ЧЫМ ПАЗНАВАЦЬ БЕЛАРУСА?

Будуючы малудую незалежную дзяржаву, Беларусь сутыкнулася з неабходнасцю стварэння усей атрыбутыкі такой дзяржавы, у тым ліку і дзяржаунай сімволікі.Глыбока памыляецца тыя, хто лічыць гэта не самым галоуным, неістотным. Больш важнага пытання для маладой дзяржавы цяжка знайсці. Бо пра якую незалежнасць можна гаварыць,калі усе этна-сацыяльнае асяроддзе да гэтага часу застаецца "сярпаста-малаткастым", як па форме так і па змесце. З боем былі уведзены бел-чырвона-белы сцяг і герб "Пагоня". На тым пакуль што і спыніліся. Але ход жыцця запатрабавау рухацца далей.І вось створаны камісія Вярхоунага Савета Рэспублікі Беларусь па нацыянальнай сімволіцы,камісія па дзяржауных узнагародах.Не маючы ніякіх падстау не давяраць кампітэнтным камісіям, хочацца аднак выказаць сваю думку. Гаварыць даводзецца ущемную, не ведаючы,практычна,напрацовак гэтых камісій. Таму дзесьці мае выказванні магчыма падтрымаюць прапановы камісій, а дзесьці запярэчаць ім.

Пачнем з першакрыніц. Беларусь - адзіны паунапрауны правапераймальнік Вялікага Княства Літоускага. Лагічна будзе, калі яна з'явіцца правапераймальнікам і у галіне сімволікі.Сімволіка ж ВКЛ была распрацавана надзвычай поуна, грунтоуна і згодна з геральдычнай навукай. ВКЛ мела сцяг, вялікі герб, малы герб, баявы гімн,баявы кліч.Да іх дамешваліся харугвы і гербы, спачатку былых усобных княствау і княжых радоу, а пасля ваяводствау, староствау, гарадоу і г. д.

Спачатку пра колеры. Агульнавядома, што галоуным афіцыйным колерам ВКЛ быу колер чырвоны.Чаму менавіта чырвоны? Прыгадаем якое прызначэнне мелі сцягі і харугвы. Само слова сцяг адказвае - сцягваць пад сабой воінау. Сцяг павінен быць яркім, здалек відным, адрозным ад сцяга ворага. Галоуным ворагам Полацка была пауднявая Русь. Нямала клопатау меу ен і ад крыжакоу.Таму полацкія колеры павінны быць адрознымі ад белага з чорным крыжацкага і ад чорнага паудневарускага. Паміж белым і чорным застауся увесь спектр колерау, але Полацк, прэтэндуючы на поуную незалежнасць не мог не адзначыць гэта сваей сімволікай. Як у Візантыі так і на Русі чырвоны колер - гэты колер царскі ці княжацкі. Ні Брачыслау, ні Усяслау,маючы незанятым гэткі выгадны колер, не маглі не скарыстаць яго у якасці колера баявых штандарау і харугвау. Далучэнне высокацывілізаванай Полаччыны да моцнай,але дзікаватай Літвы непазбежна пацягнула пераймание апошняй полацкай культуры і сімволікі, у тым ліку. Чырвоны колер Полаччыны стау колерам ВКЛ. Далейшая трансфармацыя чырвонага у бел-чырвона-белы разгледжана у беларускай геральдычнай навуцы вельмі грунтоуна.

Вялікі герб. Вялікім гербам ВКЛ была выява срэбнага рыцара на чырвоным полі (рыцара у адпаведным рыштунку),а не простага сядака на кані, за што гавораць усе старажытныя гравюры.Але калі так, то мы рэзка звузілі абсягі магчымага паходжання гэтага герба. Ен ні у якім не можа быць жмудскім,бо жмудзь і пад Грунвальдам была узброена адныі суліцамі. Не можа ен быць і Полацкага паходжання, бо узбраенне там было іншага гатунку. Не можа быць польскім, бо палякі мелі стала і дауно іншы герб.Такім чынам, зыходзячы з узбраення, а таксама з традыцыі Пагоні (перадача весткі аб вайне праз вершніка, які імчау ад месца да месца з аголеным мячом), можна зрабіць выснову аб Чарнарускім і хутчэй за усе Наваградскім паходжанні герба.

Малы герб. Перад малым гербам разумеецца выява тарчы з шасціканцовым крыжом.На сення спрэчкі разгарэліся вакол формы гэтага крыжа. Адрозніваюць: крыж Ярылы - шасціканцовы крыж з папярэчнымі роунай даужыні; крыж Ефрасінні Полацкай - шасціканцовы крыж з верхняй больш кароткай папярэчынай і патрыяршы крыж - шасціканцовы крыж з верхняй больш кароткай папярэчынай і расшыранымі канцамі. Прауда, і не без падстау,многія даследчыкі атаясамляюць крыж Ефрасінні і патрыяршы.Адкуль узяуся гэты крыж на тарчы рыцара? Ва усякім разе не ад паганскай жмудзі і не з каталіцкай Польшчы, дзе панавау ужо чатырохканцовы крыж. І мы хочам таго ці не, але зноу апынуліся на Полаччыне. Далучэнне Полаччыны да Літвы рабіла ВКЛ на тры чацвертыя хрысціянскай. Хрысціянскі характар дзяржавы не мог не адбіцца у сімволіцы, асабліва тады, калі ВКЛ ушчыльную сутыкнулася з крыжакамі, якія ладзілі крыжовыя паходы на быццам бы паганскія землі. Еурапейскае уздзеянне адчуваецца і у расшырэнні канцоу крыжа, нешта накшталт крыжа Мальтыйскага ордэна.

Падабенства крыжа Ефрасінні да Ярылавага дало магчымасць апошняму легка ужыцца і у паганскім асяроддзі, хаця розніца усе такі адчувалася і часта на тарчы з'яуляуся раунаканцовы крыж Ярылы, але ужо толькі як альтэрнатыва крыжу Ефрасінні.

Таму першасным трэба лічыць крыж Ефрасінні, а астатнія вытворнымі і, зыходзячы з гэтага, працаваць далей.

Што датычыць колеру тарчы,то першапачаткова на выявах пераважау блакітны колер, магчыма старажытна-літоускі, але пазней ен выцясняецца чырвоным полацкім колерам. Прауда яшчэ пазней ізноу мяняецца, але ужо у адпаведнасці з колерамі земель, ваяводствау, староствау ВКЛ.

Першы вядомы баявы гімн ВКЛ - гэта "Багародзіца". Але сення у сучасных войсках няма такога паняцця,як баявы гімн, то і нам не трэба. Здаецца б і усе.

Але есць у беларускай народнай графіцы (ткацтва, вітражы, вышыука) яшчэ адзін тып крыжа. Гэта так званая знічка - чатырохканцовы крыж з раздвоенымі (вынятымі трохвугольнікам) краямі. Знічка мае паганскае паходжанне.Вось што гаворыць легенда. У славянскім, а, разам, і у балцкім сонме паганскіх багоу не апошняе месца займау бог пахавальнага агню Зніч. Калі вогнішча з пакладзенымі на яго целамі загінуушых воінау разгаралася,пачыналі ляцець іскры - знічкі. Людзі верылі,што са знічкамі адлятаюць у лепшы свет і душы загінуушых за Айчыну воінау. Сама форма знічкі магла выкрышталізавацца са шматпрамневай пад уздзеяннем хрысціянства.

Вось такі зыходны матэрыял маюць на сення камісіі Вярхоунага Савета Рэспублікі Беларусь, якія працуюць над дзяржаунай сімволікай і узнагародамі.

Дадаць можна толькі напластаванні навейшых часоу. А яны такія.

Сцяг і вялікі герб прынятыя.

Гістарычна сцвердзілі права на існаванне тры гімны: "Пагоня", "Мы выйдзем шчыльнымі радамі" і "Магутны божа". Засталося выбраць адзін з іх. Большасці свядомых беларусау няма асаблівай розніцы, які з іх будзе прыняты. Але катэгарычна, у любым выпадку, не прымальны які-небудзь яшчэ. Што датычыць малога герба, то ен фактычна таксама прыняты. Але не адзін дзесятак гадоу у эмігранскай вайсковай прэсе ужываецца крыж Ярылы. Да яго усе прывыклі. Таму мэтазгодна для вайсковай сімволікі скарыстаць менавіта яго.Аналагау розных форм аднаго і таго ж сімвалу больш чым дастаткова. Напрыклад, у Савецкай Арміі есць зоркі з сярпом і молатам, а есць і без іх, есць зоркі правільнай формы, а есць і выцягнутыя і г. д. Патрыяршы крыж да таго ж больш складаны у выкананні. А яго давядзецца маляваць і на фюзеляжах самалетау і на бартах танкау і шмат дзе яшчэ.

Форма крыжа Ярылы мусіць быць скарыстана і пры уводзенні, дакладней сказаць аднауленні, дзяржаунай узнагароды "Крыж за Бацькаушчыну", бо як раз такую форму гэтая узнагарода мела у 1918 годзе.

Крыж Ярылы можна ужываць і на гузіках, таму што ен сіметрычны адносна цэнтру.

Знічка выдатна размяшчаецца і на пагонах, і на гузіках, і на крылах самалетау.

У завяршэнні неабходна спыніцца яшчэ на некалькіх элементах калі не сімволікі, то таксама атрыбутыкі нацыянальнай прыналежнасці. Гэта баявы покліч і афіцыйны зварот.

Баявым паклічам Полацкага княства было слова "Рубон". "Рубон" жа - гэта і назва ракі, на якой стаіць Полацк і на якой засяродзіліся жыццевыя інтарэсы Полаччыны,назва Заходняй Дзвіны. Менавіта па Дзвіне палачане выйшлі на Балтыку і менавіта на Дзвіне ім,пасля канчатковай развязкі з Кіевам,часцей за усе даводзілася ужываць баявы покліч.

Слова "Рубон" мае звонкае і цвердае гучанне і удала абслугоувае свае прызначэнне.Аднак у ВКЛ покліч "Рубон" не прыжыуся. Харугвы Вялікага Княства імчалі на ворага з паклічам "Гайда". Чаму так адбылося? Не гледзячы на мірнае, галоуным чынам,зліцце Полацкай зямлі з Літвой, вайсковых сутычак пазбегнуць не удалося, былі і сур'езныя бітвы. Таму баявы покліч варожага боку выклікала адпаведны антаганізм. Да таго ж рака Рубон для ВКЛ не была настолькі жыццева важнай, як для Полаччыны. Покліч "Гайда" больш адпавядау імклівасці легкай літоускай конніцы і нес адпаведную заклікаючую сэнсавую нагрузку. Але сення слова "Ура" нясе большую сэнсавую нагрузку, чым покліч атакуючага войска, а таму "Гайда" з'яуляецца не зусім прымальным, прынамсі, прымальным не для усіх выпадкау.

Са сказанага можна зрабіць выснову,што найбольш прымальным заміж азіяцкага "Ура" будзе покліч "Рубон", або так: пры атацы "Гайда", а пры віншаванні, напрыклад, "Рубон".

Што датычыць афіцыйнага звароту, то тут альтэрнатывы няма. Зварот "спадар", "спадарыня", "спадарства" мае усе неабходныя формы і гістарычную традыцыю.А "таварышы" хай застаюцца на кірмашах пасля гешэфту на той ці іншы тавар.

Такім чынам, Беларусь мае усе неабходнае для уводзення строга нацыянальнай сімволікі для усіх ведамствау.

Яраслау Грынькевіч.